

Vallomás?

Vázlat?

Életrajz?

En, alulírott tulajdonképpen és elsősorban Ember vagyok. Am szól a közrend: — milyen ember? E kérdéshez fűzött adatok vitathatók, hiszen mindenki csak annyit tud érkezőséről — hol, mikor, kitől stb. — amennyit vele később közölnek.

Megtudtam: a terrán születtem, jöttem tudtomon kívül, megkereséssem nélkül. Halottam, szívesen fogadtak. Kézzelem faragott, sárgára festett kis rácsos ágyba érkeztem, fehér párnák körítették két és fél kilós testemet. Sokat sírhattam, egyre csitítottak, tejben fürösztöttek.

Körülnéztem, láttam: ágyam mellett emberek állodolnának. Az egyik fehér ruhás ölébe kap, edestejet dug szájamba. A másik simogatja hosszú rőt hajamat.

Kik lehetnek ezek? Honnan jöttek kis ágyamhoz, miért csókol, babusgat az egyik, miért takargatja testemet a másik? Az egyik, hogyha sírok teát kínál kiskanállal, majd ölébe kap, úgy hintáztat. Mig végre szól: mond az! Mama, mond az! Apa! Mondtam is, és rám nevetett, érte csókokban fürösztöttek.

Különféle változatosságokban bővelkedő évek sorozata után kis nadrágot kaptam és kezemből palatáblát.

— Iskolába! — szolt a sorom. Megsírattam az iskolát! Nehezen ment az olvasás, történelem és algebra. Egy ment könnyen: a firkálás. Tücsköt, bogarat, házat, papot rajzoltam le nagy hirtelen, észrevétlen. Nem maradt más, hasznosítani kell az adottságot — mondta apám. De meg előbb ezerféle életpálya kipróbálva. Egy sem való — sügta egy belső hang. Mi legyen hát, professzor vagy festőművész? Tudom, nagy a belső tűz indítása, nemes az alkotás izgalmak, mindenkor öröme. Tudta már az ösmerben is. Mert mi másért mintázták apró szobrait?

— Csak!
— Csak!
Csak élvezte öntudatlan az alkotás vad örömet.

Az ifjúkor még virágzása előtt úgy érzi, szárnyai vannak, repülni tud. Törpéké néz, távoli tájakat, tengereket, szigeteket. Könyvet olvas: Robinson, Utolsó mohikán, Verne, Jókai érdekli. Akit még megszáll a Múza is, művészeti könyvek fényes lapjain keres üdvösséget. Festő akar lenni, de már mindenáron; legalább Munkácsy, Rembrandt vagy akár Picasso. Színes albumokért viv közelharcot, nem győzi halmozni. Keresetét fekteti bele és drága ramákba. De csak faragott, aranyozott rámat kíván képeinek. Am hamar megérti: a művészet — mint a szép nő — meztelenül a legszebb.

Tavas van. Virágoknak a fák, zöld pázsit borítja a széles mezőket. Átvált a természet, édes illatokat hordoz a meleg szél. Valami történt vele is... Különös érzés, nyugtalanság. Verset farag ismeretlen szökechéz, barnákhoz, tizian-hajjakhoz.

Levelet kap randevúra. Néhány sor csak: „Várjon holnap tízkor...!” Még csupán dátum van és semmi más.

A válasz gyors, küldönc viszi!

— Tízszor elolvastam szép kicsi levelet... várjam holnap tízkor? — Ha dátum nem lenne, várnám egész napon, várnám mindörökké!

Nagy ígért! Könyvműség vagy lángolás?

Az Élet nem tréfál. Kapcsolatok fűződnek, a vége választás. Állás kerül, felnap munka, fix fizetés. Filiszter lesz talán? De mégsem az! A megélhetés csak félmunka, vagy még annyi sem. Az igaz gond az alkotás, az Ember embersége.

Hogyan ébredhetett Ősünk első gondolata, az hogy követ csiszoljon élesre, és vele mint majd késél, dolgokat alkosszon?! Megtörtént! És megindult a faragás, ácsolás, formálás kényszere, öröme. Az alkotónak minden munkája kedves, mert lelkeből születik; hogy egyik-másik kedvesebb, az hangulat dolga. De ha mégis dönteni kell, az elsődleges az, amelyikben job-

ban, korszerűben fekszik a gondolat.

Művészet és mesterség. A mesterség összes fogásait, alkotóelemeit megtanulni lehetséges, de művészet csak érzésből, érzelemből születik. Mert mi is a művészet? Érzések, érzelmek összességének szerencsés megjelenítése: csodálkozás, szeretet és kifejező erő. A fogakony lélek csodálattal, szeretettel töltődik, és e nemű érzéseit közölni akarja embertársaival. A csodálkozás lehet általános, de a szeretet-szeretlem csak egyéni! Mesterek, iskolák tanítanak reális és elvont dolgokat, az érdeklődők tudomást is vesznek róla, de ha szívükből hiányzik a felfogó készülék vagy nem eléggé érzékeny, nincs segítség... a jóakarattal nem érlel gyümölcsöt.

Az alkotók merész álmaikat sokszor lefaragják a nappalok; akarat megtorpan, akadályok tornyosulnak vágyak előtt. Téma mindig akad, hiszen a művészek a kor, mélyben él, problémáktól terhes; van mit mondani, közölni. Mégis, történelmet lapoz, idézi a múltat: látja, vérfoltos sötét verem! A jövő? Alarcos ismeretlen! De remény van! A szocializmus emberséges eszméi Békét hirdetnek, emberhez méltó életet, amikor a tudományok és művészetek gyakorlatla lesz majd a cél, amiért érdemes élni.

A művész nem kispolgár. A sablont megveti. Gondolatai vannak a világról, életről, lehetőségekről. Sokszor teszi fel

MÜHELYNAPLO

a kérdést: a Van, valóban létező? Miért van a Van? Mi szab rendet a Világ menetének...?

A válaszok késnek. Egyelőre nem lehet belenézni a kérdések szédületes mélységeibe. Igaz, még „tegnap” kis kétes ügyek, érdekek háborúi emeltek falat a megismerésnek, még „tegnap” sötét agyak maglyát gyújtottak a tudás fáklavivóinek, eltörölve a világosság útját. Am mitán a vallás béklyói szétnyitnak, a megismerés rohamos, soha nem gondolt ütemben indult meg. Minden téren! Már nem halnak meg gyermekágyas anyák, a vakbél, sérv, prosztata, rák nem szedi áldozatait, nem vakulnak meg az újszülöttek, nem lesznek örökké benn a gyermekparalízis kis betegek. Rohanó gépek nyelik a kilométerek százait, zse-niális szerkezetek körözköznek Földünk szféráin, és a Hold talaja emberi lábak nyomait örzi. A modern élet technika-csodái ígéretek a megismerés gyors továbbvitelére.

Látva a kultúrraforradalom eddig elképzelhetetlen eredményeit, íme: nincs lehetetlen, minden elképzelés megvalósítható... csak kulcsát kell találni a zárnak. Az Ember átförmál, teremti, kutatja a végtelent, az élet, a létezés titkait. Ma még sok a titok, ám holnap...? Csak Béke legyen!!!

A tagadás értelmetlen. Csodák új csodákat szünek!

Megismerés, művészet, alkotás. De nem minden művészet alkotás, és nem minden alkotás művészet. Művészet csak az, amelyik állást tud foglalni, befolyásolni képes; érzelmeket, igazságokat, emberséget tolmácsol. A művészet emberekhez szól s annál nagyobb hatású, minél többen értik igazságát.

Valamikor az altimairi barlang szertartásainak résztvevői bizonyára megbabonázta a falakra varázolt művészet. Mert azok az ábrázolások éppen azért is váltak művészet-té, mert lendületbe hozták szemlélőit, befolyásolták őket további magatartásukban, minden tevékenységükben. A Krisztus képek sem akartak

mást: — Ember: vigyázz! Az igazat könnyen elpusztíthatja a hazugság.

Az élet megsemmisíthatatlan sokrétűsége és gazdagsága kitermeli az alapokat. Sok ember tehetséges. Persze, az érdeklődési kör különböző és többnyire egyoldalú. Kitűnő mesterek dolgoznak az iparban, építészetben, szerkezetek előállításában, különféle anyagok megmunkálásában ezer és ezer válfajában. Dolgoznak legjobb tudásukkal, szívvel-lellekkel, minden szeretetüket beletéve. Am mi az, amiért így dolgoznak? Dicsőség, fizetés? Nem! Egyes Mesterek szabadidejüket, egészségüket, erejüket feláldozva, éjt-nappalt egybetéve küzdenek ter-vük megvalósításáért. Miért? Mi sarkantyúzza munkára őket, kockára téve sokszor életüket is? Ez a jelenség nem más, mint a Munka élvezete, öröme, az alkotás mámorá: **Művészet!**

Az élet kéri a művészeteket. Szükség van rá. A szükséges megbecsül, ápol, dedit, de kíméletlenül kitaszítja kedvencét, ha már nem veszi hasznát. Sok művészeti megnyilatkozás elpusztult vagy átalakult az idők folyamán. Hova tűnt az kiváló izléssel, szakértelmelemmel, szeretettel íródott kódexek művésze, hová tűntek az iniciálék aranyozott betűi, a drágaszép miniatűr rajzok?

A gép elfeledtette, de mindjárt igyekezett is kárpótálással szolgálni. A nyomda remekben készült, minden kíváncsi-mat kielégítő könyveket, nyomtatványokat produkál, ha kell százszáz példányszámban, hihetetlen gyorsasággal. Munkájával felmérhetetlen segítséget nyújt a kultúra, az irodalom és képművészet népszerűsítésében.

Hamar elmúlt a nyár, a fén-fikör. Ősz van, hullanak a fák megárgult szomorú levelei, aranybarna szőnyeg borítja az erdők nedves talaját. Az eső egyre esik, hideg szél kerget hamuszín felhőket. Átvált a természet, nagy változásokat készít elő.

Velem is történt valami. Arcom sápadt, hajam fehér... Megjött a tél. A fák dermedt, csupasz ágai panaszkodva kérdezik: Miért nincs örökké nyár, béke és boldogság... miért van bánat, szomorúság, betegség?

Nyugtalanság feküdt rám is: keresem, mit vesztettem el, mert érzékeim hiányosak... Szemeim sötétlen látnak, nem lelik a vonalak, színek életségét. Rossz a diagnózis, kór-házba utal. Mozdulatlan hanyattfekvés, gond és szomorúság emésztje életem. De pardon nincs! Mások is fekszenek és még fiatalok... Én már látom sok-sok tavaszt, hullámzó búzamezőket, kék vizek ragyogó tükrét, gomolygó dús felleget, rózsás arcú nőket, meztelen nimfákat. Festettem aktokat, portrékat, tájakat. Elolvastam mindent, amit olvasni lehetett, de itt egy-kott szalmazsákon fedkedve?

Téma lenne, hiszen bekötött szemem látva látják életem egész menetét. Látom ifjú-ságom, a szülem arcát, a megélhetés, a háborúk ezer gondját, munka és tanulás túl nehéz éveit.

Látom a Szamos-part vastag törzű fát, a magas partok simára tapasztott falait, a ráveszt domborműveket, az agyagból mintázott emberfigurákat. Első és a többi festményeim látványa sorakozik bennem... mind tele hibákkal, de főleg szerelemmel. Látom vívódásom szemben a közönnel, látom szépséges lányok sokaságát. Közülük párt választanom kellett. Választottam! És most ő örzi itt leragasztott szemem sötét éjszakáit, ő jegyzi álmaim reménytelen ígéreiteit... Szeret-tét, hűségét megköszönni, szavakkal leírni nincs erő... nem tudom, nem lehet.

MOHY SÁNDOR

Molnár János felvétele

ÚJ LEMEZEIMET HALLGATOM — 29

Gyimesi „mozsika”-szó

A Táncháztanulmányok színes sorában egymásután jelentek meg a szebbnél szebb hangszerek (és énekes) népzenei felvételek. A Barozda, a Venyige és a két lemezfelvétellel is jelentkező Bodzafa-együttes széles körű hallgatóságához juttatta el azt a csodálatos hangzásvilágot, amit népi muzsikások, egyszerű, primitív, maguk készítette hangszereken varázsolnak elő, és amit tölük eltanulni, továbbörökíteni — úgy ahogyan ezeknek az együtteseknek a lelkes, tehetséges fiatal szakcsései tették — a legérettebb zenei napi feladatainak egyike.

A Barozda-együttes széki, gyimesi, székelyföldi népi táncmuzsikát megőrző lemezéről dicsőítő szavakkal emlékeztünk meg már a lemez megjelenésének idején. Most újra belehallgatva felvételükbe örömmel tapasztaljuk, hogy hatása az évek telével sem tűnik fakóbbnak, sőt úgy érezzük, hogy az a friss lendület, ami létrehozta és él-tette ezt a majdnem tíz kerek esztendővel ezelőtt született együttest, valami olyan sajátos hangvétel, zenei atmoszférát vont előadásuk köré, ami még ma is megkülönböztetett helyet biztosít számukra.

A Bodzafa-együttes, különösen második lemezével, a magyarországi muzsikával írta be nevét népzenei lemezsorozatunk aranykönyvébe. A Panek Kati énekével gazdagított, szí-

nesített muzsikálás a zenei élményen túlmenően foklórmonográfiai értékű: koncentrált, de sokszínű, minél teljesebb képét adja Magyarországi népi zene világának. Ez a jó minőségű stereo felvétel (ST-EPE 02577) méltó folytatása a Bodzafa-együttes korábbi felvételeinek (ST-EPE 02168). A sürü népzenei felvételekkel jelentkező Electrecord „sebes-segémérő óráját” a két lemez-szám közelsége elsősorban szakmai elismerést és a lemezt vásárló közönség körében kivívott népszerűséget jelez.

Ez a kitűnő lemezsorozat, amiből néhány különleges színfoltot villantottunk fel emlékeztetőül, íme, most újabb lemezzel bővült: Gyimesi lakodalmak (EPE 02817). A felvétel néprajzi, dokumentum értékű és jelentőségű rögzítése két népi muzsikusi játéknak. A lemezből tanúsága szerint a felvétel 1983. december 15-én készült a kolozsvári Rádió stúdiójában. A két kiváló népi muzsikusi pedig: Halmágyi Mihály (hegedű) és Halmágyi Gizella (ütőgardon). A felvétel szerkesztője a kolozsvári stúdió keretében pedig Zamfir Dejeu. A lemezből grafikájának készítője ugyanaz a Vass András, aki a Bodzafa-együttes magyarországi lemezfelvételének szép grafikáját is készítette. A lemez kísérszövegét József Hertei írta. Ismertetésből hadd idézzük a „ritka zenekartípus” hegedűsének, Halmágyi Mihály-

nak a méltatását: „Halmágyi Mihályt kivételes muzikalitása, hegedűjének meleg tónusa, gondosan kidolgozott ritmikája, képzeletgazdagsága, de mindenekfelett a zenélés őszinte öröme jellemzte, melynek következtében az a benyomásunk, hogy minden egyes alkalommal újrafelfedezi a vonója aló kibontakozó dalmat, nos, mindez figyelemreméltó művészi adottságú előadóvá avatja.” Ehhez csak annyit tehetünk hozzá, hogy a lemezfelvétel 8-as számú szólódarabjának előadása, egy Sirató szöveghegedű-szonáta telttel való „feldolgozásával” nemcsak ritka művészi élményt nyújt a hallgatónak, de felsejít annak lehetőségét, hogy ebből a magas szintű műzenéből átható kompozícióból (mert kompozíció ez a szó szoros értelmében!) bármikor megszülethetett volna már századokkal előbb az európai műzenével egyenrangú délkelet-európai szonáták, koncertek, szvitiek páratlan egyéni hangvételű, színes zenei világa, mint ahogyan ez meg is történt századunkban egy Bartók, egy Enescu nagy művészi „nyitásával”, egy mélyben lapangó zenei csodaforrás felkutatása felé. Ez a népi szólószonáta-tétel önmagában is ékes-szólo bizonyítéka lehetne egy ritkán felszínre törő, a népi muzsikálás hagyományos keretei között kibontakozó műzenei magaskultúrának. Ilyesmire utal a Barozda-együttes lemezeinek kísérszövege is (az együttes tagjai állították össze): „A széki hangszerek muzsika a foklórálizált verbunkos zene és a régi stílusú dallamaink hangszerezésű változatainak sajátos ötvöze.” Ez a sajátos ötvözet műzenei eredetű elemek és népi dallamok között, sajátos váltakozások jól meghatározott funkciójú táncdarabok és váratlanul felbukkanó műzenei kompozíciók értékű hangszerek-fantáziák egymásutánjában (mint a Gyimesi lakodalmak lemeze a Tánccok a házban, Tánccok a lakodalmak sorozatát közé „vétel-lenül” beiktatott Sirató-fantáziát). A széki táncrend barokkos szvitmuzsikája is ki nem bontakozott XVIII. századi műzenét sejtet.

Eppen ez az új lemez sokat sejtető Sirató-fantáziája írnyithatná a népzene-kutatók figyelmét a népi hangszerek muzsikálásból fellélló egyedi kompozíciós teljesítmények behatóbb vizsgálatára, felkutatására felé. Lejegyzésük, partitúrájuk nyomtatott közreadása szépen gazdagíthatná szakmuzsikáink koncertrepertóriumát. Itt lenne az ideje, hogy ilyen kompozíciókkal is gazdagítsuk visszafelé is műzenénket.

TERÉNYI EDE

Bukaresti zenei levél

Az ország első zenekara, a bukaresti George Enescu Filharmonia befejezte idei évad-ját, és ezzel véget is ért a fővárosi hangverseny-szezon.

A záróhangversenynek — amely mindig a hagyományos ünneplésszerű légkörben zajlik le — ezúttal Bács Lajos volt a karmestere. A rádiózenekar kiváló zenekari vezetősége a filharmonikusok élén is kiteljesítette nagyvonalú képességeit, és olyan művészi hevülettel és szépséggel vezényelt, hogy az valóban méltó volt az ünnepi évadzárásához. A műsort egy fiatal, igen tehetséges zeneszerző, Doina Rotaru Szimfóniája vezette be. Doina Rotaru műveit egyre sürűbben hangzanak el az ország hangversenytermében, sőt a határokon túl is, jelentős zenei központokban, mint London, Párizs, Varsó, Lisszabon, Edinburgh stb. A finomszövésű, invenciózus és érzékenységgel hangszerezett szimfónia — amelynek ezúttal volt a bemutatója — kedvező visszhangot keltett. Ezután Daniel Podlovski és Marin Cazacu Brahms hegedű-gordonka ket-tős versenyét tolmácsolta. A műsor második része volt az, amelynek során Bács Lajos igazán remekelt. Richard Wagner Parsifal prelude-jét és a tündérlányok női kórus jelenetét tökéletes wagneri atmoszférával, olyan nemes pá-tosszal vezényelte, amilyenre csak az igazán kiváló karmes-terek képesek. És ilyen nagy-stílusú volt, ahogyan Liszt Ferenc Tasso-ját — költőiséggel, gondolatisággal — szólaltatta meg. Végül, nemcsak a zajos tetszésnyilvánítással őt ünneplő közönség, hanem a zenekar tagjai is élénken megtapsolták Bács Lajost, akiről egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy az or-

szág egyik legkiválóbb karmestere. Az évad végeztével érdemes visszatekintünk a tavaszi-nyári évnegyed jelentősebb eseményeire, mert a hangverseny-látogatók (és a rádió-hallgatók) nagy tábora sok élvezetes, szép hangverseny-nem lehetett részese. Volt néhány említést érdemlő vendégművész, de a hazaiak is — köztük jószámmal a vidéki városokból — értékes teljesítményekkel járultak hozzá a fővárosi hangversenyélet változatosságához. A vendégek sorában kétségtelenül a leg-kiemelkedőbb Dmitrij Baski-rov a nemzetközi hírnevének örvendő nagy szovjet zongoraművész — hallgatóságunk régi és kedvelt ismerőse — volt, aki egy szóöesttel, majd zenekari hangversennyel örvendeztette meg az Atheneum közönségét. Önálló estjén Mozart c-moll Fantáziáját (K 475) és c-moll szonátát (K 457), majd Beethoven 16. (op. 31, nr. 1) szonátáját, továbbá Schumann- és Schubert- Liszt-műveket játszott nagy-formátumú pianisztikával. Zenekari hangversenye — bár itt is megmutatta nagyvonalú képességeit — inkább csak érdekesség volt: Beethoven D-dúr hegedűversenyének igen ritkán hallható zongora-átírá-tát tolmácsolta. Maga Beetho-ven végezte ezt az átírást, amely néhány szép hatás el-lenére sem versenyezhet a zeneirodalom legragyogóbb hegedűkoncertjének tünemény-ségével. A zenekart Mihai Bredicianu igazgató-karmes-ter a töle megszokott minőséggel vezényelte.

A filmharmonikusoknak egy másik külföldi vendége: Stephen Drury, fiatal amerikai zongoraművész szintén két hangversennyel — egy zene-kari és egy szóöesttel — járult a közönség elé. Játékát nagy technikai felkészültség és dinamikai erő jellemzi. A zenekarral Prokofjev 3. zongora-versenyét játszotta, s már ezzel megmutatkozott egyénisé-gének legjobb vonásai, azon-ban kár, hogy játékában a Prokofjev-művet jellemző csil-logó szellemesség és elegancia nem érvényesült eléggé. Vi-szont ennél többet mutatott önálló estjén, amelyen Beetho-ven, Ravel, Liszt, valamint két amerikai szerző: Charles Ives és Leo Smit-művek tolmácsolásával tartalmas, sok-színű játékot produkált. A zenekari estjén Mircea Basa-rab vezényelt.

Magasan kiemelkedő volt Jandó Jenő budapesti zongoraművész önálló estje. Való-sággal káprázatos ennek a mélyen kultúrált, sokoldalú zongoraművészek a hangszertudása, amilyen lenyűg-zően hatalmas erővel, s ugyanakkor játszi könnyedséggel oldja meg a legsúlyosabb technikai feladatokat, olyan módon, hogy mindezekben fellelmeledve a zene lényege, mondanivalója és a mű szépsége jut érvényre. Nem szong-lörködik, hanem muzsikál. Liszt Ferenc Záródóképek (Années de pèlerinage) soro-zatának előadásával ilyen nagy tudásról, ilyen magas hofokú, belülről áradó zené-lésről adott tanúbizonyságot.

A vendégkarmesterek közül érdemes megemlíteni Horst Neumannt (Német DK), aki különösen Schumann I. szim-fóniájának gondos vezényleté-vel keltett kedvező hatást. Az est szöömvezetője Andrei Vieru fiatal zongoraművész — Ana-tol Vieru zeneszerző fia — Rahmanyinov nagy technikai tudást igénylő 3. zongoraver-senyét játszotta, igazolva azt, hogy sokat ígérő tehetség.

PINTÉR LAJOS